

Tiszta kezek, piszkos ügyek – A jogellenes magatartásra alapított kifogások a nemzetközi ítélkezési gyakorlatban, különös tekintettel a tiszta kezek elvére

I. Bevezetés

A jogellenes magatartások szankcionálása a nemzetközi eljárások során számos elméleti és gyakorlati nehézséget rejt magában, különös tekintettel a tiszta kezek elv alkalmazhatóságára. Az alkalmazását támogatók szerint ez az angol jogra visszavezethető elv a jogellenes magatartások széles körével szemben biztosítana pergátló kifogást, azaz a jogsértő módon eljáró fél keresetének visszautasításához vezetne. Ez egy rendkívül hatásos védekezési eszközt jelentene a peres felek számára, hiszen a jogellenes magatartására hivatkozó felperessel szemben az eljárás gyorsan, költséghatékonyan és adott esetben kényes kérdések érintése nélkül lezárható lenne. Jóllehet úgy tűnik, a szakirodalmi és kodifikációs viták a legtöbb jogterületen mára már egyezségekre jutottak az elv elutasításában, a nemzetközi ítélkező fórumok gyakorlatában az elmúlt évtizedben mégis megkétszereződött a tiszta kezek elvre utalások száma, különösen a beruházásvédelmi jogvitáknak köszönhetően.²

A tanulmány öt nagy nemzetközi ítélkezési testület, illetve jogterület joggyakorlatát mutatja be annak tisztázása érdekében, hogy mi indokolhatja a tiszta kezek elvre való hivatkozások növekvő számát és milyen jogviták során, milyen tartalommal kerül ez a sokféleképpen értelmezett koncepció alkalmazásra. Az alábbiakban a joggyakorlat mind ítélkezési fórumok ítéletei, mind pedig azokon átívelő, általános érvényű értelmezési sémák keresése szempontjából kerül elemzésre. A tiszta kezek elv joggyakorlata nemcsak magyar nyelven nem került még korábban tárgyalásra, de nemzetközi szinten is ritkaságszámba megy a tiszta kezek elv tekintetében több ítélkező testület gyakorlatának egyetlen tanulmány keretében összegzése.

Az alábbiakban fórumok, illetve jogterületek szerinti csoportosításban kerül bemutatásra a joggyakorlat, kitérve a Nemzetközi Bíróság (és elődje, az Állandó Nemzetközi Bíróság), a Kereskedelmi Világszervezet és az Irán-Egyesült Államok Követelések Törvényszéke gyakorlatára, valamint az ENSZ tengerjogi egyezményén és beruházásvédelmi megállapodásokon alapuló, különféle testületek előtt zajló releváns jogvitákra. A gyakorlat

¹ joghallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. A cikk alapját a 2021-es OTDK Állam- és Jogtudományi Szekció Nemzetközi jog II. tagozatában bemutatott pályamunkám képezte, amely az Információs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-19-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának szakmai támogatásával készült. Témavezetőm, dr. habil. Kajtár Gábor, az ELTE ÁJK egyetemi docense segítségét ezúton is köszönöm.

² A kutatás által vizsgált bírói fórumok, illetve jogterületek körében 2000 és 2009 között 13, 2010 és 2019 között 32 ügyben utaltak a felek, illetve a bíróság tagjai kifejezetten a tiszta kezek elvre.

kontextusba helyezése érdekében minden ítélkező fórum gyakorlatát a testület által alkalmazott eljárási és anyagi jogi szabályok rövid ismertetése előzi meg.

II. Jogviták az Állandó Nemzetközi Bíróság és a Nemzetközi Bíróság előtt

A Nemzetközi Bíróság (*International Court of Justice*, ICJ) az ENSZ legfőbb bírói szerveként az eléje utalt államközi jogvitákat a nemzetközi jog általános szabályai alapján dönti el.³ Elődjéhez, az Állandó Nemzetközi Bírósághoz (*Permanent Court of International Justice*, *PCIJ*) hasonlóan ítéletei megkülönböztetett tekintéllyel bírnak, tárgyi joghatósága pedig bármely jogterületre kiterjedhet.⁴

A tiszta kezek elv számos hivatkozás ellenére sem nyert kifejezett megerősítést a bíróság ítéleteiben,⁵ sőt, az utóbbi években inkább az elutasítás irányába hajlik az értelmezés.⁶ A peres felek azonban visszatérően hivatkoznak az elvre, talán amiatt is, mert a bíróság oldaláról több különvélemény is felvetette alkalmazásának lehetőségét.⁷

II.1. Szerződésszegéssel összefüggő jogviták

A hágai testület előtt leggyakrabban szerződéses jogviták során kerül elő a tiszta kezek elve. Ezekben az ügyekben az állam „kezeit beszennyező” magatartás szerződésszegésben, illetve a szerződés tárgyával összefüggő jogellenes magatartásban nyilvánult meg. Ezek kapcsán a bíróság általános érvennyel szögezte le, hogy önmagában a felperes szerződésszegése nem jelenti kérelme befogadhatóságának akadályát.⁸ A szerződésszegésen mint kiváltó okon belül három altípus különböztethető meg: a hasonló szerződésszegés, a másik fél által előidézett szerződésszegés és a nemteljesítés.

³ Shabtai *Rosenne*: *International Court of Justice (ICJ)*. In: *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* (szerk. Anne Peters). Oxford University Press, 2006. www.mpepil.com 8, 33. bek.

⁴ *Rosenne*: i. m. 20, 73. bek.

⁵ Az általános jogelvek és a tiszta kezek elv alkalmazásához több megjegyzést is fűzött a szakirodalom. Thirlway szerint az ICJ vonakodik általános jogelvekre támaszkodni, ha hivatkozhat más forrásokra is. Mindazonáltal Rossi úgy véli, hogy a bírók különvéleményeikben előszeretettel alkalmaznak méltányossági elveket, így a tiszta kezeket, ha mód van rá. Ehhez képest Amerasinghe az ICJ gyakorlatából egy pragmatikus megközelítést olvas ki, amely csak olyan mértékben veszi figyelembe a tiszta kezeket, hogy az ne okozzon igazságtalanságot Hugh Thirlway: *The Sources of International Law*. Oxford University Press, Oxford 2019. 114. o., Christopher Rossi: *Equity and International Law: A Legal Realist Approach to International Decisionmaking*. Transnational, New York 1993. 165. o., Chittharanjan F. *Amerasinghe*: *Diplomatic Protection*. Oxford University Press, Oxford 2008. 222. o.

⁶ A csoportosításhoz Pomson és Horowitz felosztását vettem alapul. Ori Pomson – Yonatan Horowitz: *Humanitarian Intervention and the Clean Hands Doctrine in International Law*. *Israel Law Review*. 2015.

⁷ Samuel Moss: *Does a Doctrine of “Clean Hands” Exist in International Law?* szakdolgozat, Graduate Institute of International and Development Studies, Geneva 2009. 17. o.

⁸ *Maritime Delimitation in the Indian Ocean (Somalia v. Kenya)*, Preliminary Objections, Judgment, ICJ Reports 2017, 3. o., 139–142. bek.

Hasonló szerződésszegés esetén a felperes keresetében ugyanolyan szerződésellenes magatartást kifogásol, mint amelyet ő maga is megvalósított. Ennek elutasítását már 1937-ben kimondta a PCIJ a Meuse folyó zsiliprendszerének építése kapcsán Belgiumot és Hollandiát terhelő kölcsönös kötelezettségek ügyében.⁹ Az ítélet máig mérőkövnek számít a tiszta kezek elvre hivatkozó joggyakorlatban,¹⁰ különösen, hogy az ítélethez fűzött különvélemények közül több is rögzítette a jogellenes magatartásból eredő előnyszerzés tilalmát.¹¹

A felperes által előidézett alperesi szerződésszegésen alapuló keresetek kérdése szintén már a két világháború közötti időszakban megjelent. Ezekben az esetekben a felperes megakadályozta szerződéses partnerét a megfelelő teljesítésben, majd a nemteljesítésre hivatkozva kísérelt meg előnyre szert tenni.

A problémával rendszeresen szembesült a PCIJ az I. világháborút lezáró békeszerződésekben foglalt vitarendezési mechanizmusok kapcsán, hiszen azok alkalmazását minden eszközzel akadályozták a vesztes felek. Így például az egyezmények nem megfelelő átültetésével elzárták a magánszemélyeket a számukra biztosított jogorvoslattól,¹² illetve államközi szinten ellehetetlenítették a szerződések által létrehozott vitarendezési testületek működését azok tagjainak ki nem jelölésével.¹³ Nem meglepő, hogy már a PCIJ elítélte az ehhez hasonló magatartásokat a Chorzów-i gyár ügyében, majd az ICJ fenntartotta például a bős-nagymarosi vízlépcső ügyében is, azt szerződéses körben értelmezett *ex iniuria non oritur actio*-ként értelmezve.¹⁴

⁹ *The Diversion of Water from the Meuse*, Judgment, 1937. Series A/B, No. 70., 25. o.

¹⁰ vö. *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua* (Nicaragua v. United States of America). Merits, Judgment. ICJ Reports 1986, 14. o., Dissenting Opinion of Judge Schwebel, 259. o. 240. bek., *Pomson – Horowitz*: i. m. 228.

¹¹ *The Diversion of Water from the Meuse*, Judgment, 1937. PCIJ Series A/B, 70. Dissenting Opinion of Judge Anzilotti, 45. o. 50. o., *The Diversion of Water from the Meuse*, Judgment, 1937. PCIJ Series A/B, 70. Dissenting Opinion of Judge Hudson, 73. 77–79. o., *The Diversion of Water from the Meuse*, Judgment, 1937. PCIJ Series A/B, 70. Opinion Dissidente de M. Altamira, 38. 43. o.

¹² Így tett Lengyelország a sziléziai kisajátítások érintettjeivel, ahol aztán a panaszosok számára elérhetlenné tett jogorvoslatok ki nem merítésére hivatkozott velük szemben. *Factory at Chorzów*, Judgment (Jurisdiction), 1927. No. 9, PCIJ Series A. 30–31. o. Hasonló helyzet állt elő Danzig területén is. *Jurisdiction of the Courts of Danzig*, Advisory Opinion, 1928. No. 15. PCIJ Series B. 27. o.

¹³ A többségi értelmezés elvetette a testületek kiegészítésének lehetőségét, azonban Read ezzel szemben foglalt állást, a jogellenes magatartásból előnyszerzés tilalmát hangsúlyozva. *Interpretation of Peace Treaties* (Second Phase), Advisory Opinion, ICJ Reports 1950, 221. Dissenting Opinion by Judge Read. 231. 244. o. vö. Bin Cheng: *General Principles Of Law as Applied by International Courts and Tribunals*. Cambridge University Press, Cambridge 1953. 151.

¹⁴ *Gabčíkovo-Nagymaros Project* (Hungary/Slovakia), Judgment, ICJ Reports 1997, 7. 110, 133. bek. A vízlépcső ügyében a magyar szerződésszegés a csehszlovák szerződésszegés előzménye volt, azonban Crawford kiemeli, ez csak szükségszerű egymásutániságot, nem a Chorzów-ügyhöz hasonló kiváltó okot jelent. James Crawford:

Harmadrészt, a joggyakorlat visszatérő kérdése, hogy a szerződéses kötelezettségeit nem teljesítő fél számonkérheti-e partnerén az ellenszolgáltatások nemteljesítését. Az erre irányuló felperesi keresetekkel szemben a felek jellemzően a kontinentális jogokból ismert *exceptio inadimpleti contractus*-ra hivatkoznak, amely lehetővé teszi a teljesítés visszatartását a másik fél nemteljesítése esetén.¹⁵

Az ICJ joggyakorlatában a szerződések jogáról szóló bécsi egyezményrel összhangban utalt arra, hogy a szerződésszegések önmagukban nem jelentik a szerződések megszűnését, azonban megnyitják a lehetőséget a teljesítés visszatartására.¹⁶ Csak különvéleményként jelent meg olyan álláspont, hogy a saját kötelezettségek teljesítésének elmaradása kizárja a bírósághoz fordulást.¹⁷ Mindazonáltal NB előtt nem állt elő olyan helyzet, amely szükségessé tette volna annak eldöntését, hogy az *exceptio* a nemzetközi jog részét képezi-e.¹⁸

Ehhez a témakörhöz kapcsolhatjuk a szerződések nem megfelelő teljesítését is, amely az ICJ joggyakorlatában elsősorban a konzuli védelem kapcsán jelent meg.¹⁹ Az Egyesült Államok több alkalommal is azt állította, hogy nem lehet magasabb sztenderdeket számon kérni egy szerződés alapján, mint amelyeket maga a felperes is teljesít,²⁰ illetve a szerződések nem értelmezhetőek úgy, hogy jelentősen nagyobb terhet rójanak az egyik félre.²¹ Az ICJ azonban elutasította, hogy ezeket az érveket visszautasítási okként kezelje.²²

Second Report on State Responsibility by Mr. James Crawford, Special Rapporteur. *Yearbook of the International Law Commission* 1999, vol II, Part One 319. bek.

¹⁵ vö. Crawford: i. m. 316. bek.

¹⁶ Crawford: i. m. 318. bek., *Appeal Relating to the Jurisdiction of the ICAO Council*, Judgment, ICJ Reports 1972, 46. 38. bek., *Appeal Relating to the Jurisdiction of the ICAO Council Judgment*, ICJ Reports 1972, 46. Separate Opinion of Judge Castro. 116. 124, 128–129. bek.

¹⁷ Schwebel: i. m. 75. bek.

¹⁸ Ilyen helyzet lehetett volna az *Átmeneti megállapodás*-ügy, amelyben Görögország hivatkozott az *exceptio*-ra, azonban az általa megfogalmazott feltételek fennállását nem tudta bizonyítani. *Application of the Interim Accord of 13 September 1995* (the former Yugoslav Republic of Macedonia v. Greece), Judgment, ICJ Reports 2011. 644. 161. bek., *Application of the Interim Accord of 13 September 1995* (the former Yugoslav Republic of Macedonia v. Greece), Judgment, ICJ Reports 2011. 644. Separate Opinion of Judge Simma, 695. 28. bek., *Thirlway*: i. m. 114–115.

¹⁹ Az ügy a konzuli kapcsolatokról szóló bécsi egyezményen (VCCR) alapult. I. Vienna Convention on Consular Relations, Bécs, 24 April 1963, UNTS 596. 261. – Magyarországon kihirdette az 1987. évi 13. törvényerejű rendelet.

²⁰ *LaGrand Case* (Germany v. United States of America), Judgment, ICJ Reports 2001, 466. 61–63. bek.

²¹ *Avena and Other Mexican Nationals* (Mexico v. United States of America), Judgment, ICJ Reports 2004. 12. 45–47. bek.

²² *Avena*... i. m. 47. bek. A válasz a konzuli jog természetére utalt vissza, azaz vélhetően arra, hogy ez nem kölcsönösségen alapuló kötelezettségeket rögzít, így annak megszegése nem jogosíthat fel mást ugyanerre. vö. Mathias Forteau: *La réclamation en responsabilité internationale*. 18' 55". United Nations Audiovisual Library of International Law, 2016. https://legal.un.org/avl/ls/Forteau_S_video_2.html - a letöltés dátuma 2021.04.04.

II.2. Szerződéssel összefüggő jogellenes magatartás

Számos szerződéses jogvitában hivatkoztak a felek a szerződés rendelkezésein kívüli, azonban annak tárgyához kapcsolódó jogellenes magatartásra mint a kérelmező tiszta kezeit bemocskoló tevékenységre. Így a kérelmező szerződéses kötelezettségeit akár kifogástalanul is teljesíthette, mégis felmerült részéről olyan ok, amely miatt az alperes méltánytalannak minősíthette a kérelem érvényesítését.

Az ICJ gyakorlatában ez az ok jellemzően fegyveres erőszakot, illetve az emberi jogok sérelmét jelentette. Így például a *Fegyveres erőszak alkalmazásának jogszerűsége*-ügyekben több alperes NATO tagállam Jugoszlávia emberi jogi és egyéb nemzetközi kötelezettségeinek megsértésére hivatkozott kifogásként.²³ Az állam ellen irányuló erőszakos cselekmények több ügyben is kifogásként kerültek elő,²⁴ hasonlóan gazdasági szankciókhoz.²⁵

A Bíróság mind a mai napig nem foglalt határozottan állást a kérdésben. A válaszadáshoz legközelebb az *Egyes iráni vagyonelemek*-ügyben került, amelyben az Egyesült Államok a terrorizmus támogatását róta fel Iránnak.²⁶ Ítéletében az ICJ elutasította, hogy döntsön a tiszta kezek elv létezéséről, azonban leszögezte, hogy a felperes kifogásolható magatartása a

²³*Legality of Use of Force* (Yugoslavia v. United States of America), Public sitting held on Tuesday 11 May 1999, at 4 p.m., Verbatim Record, 3.17-3.19. bek., *Legality of Use of Force* (Yugoslavia v. Belgium), Preliminary Objections of the Kingdom of Belgium. 2000. 479–482. bek., *Legality of Use of Force* (Yugoslavia v. United Kingdom), Legality of Use of Force (Yugoslavia v. United Kingdom), Preliminary Objections of the United Kingdom. 2000. 6.33., 6.35., 6.39. bek. Az ICJ nem érintette ezeket a kérdéseket, mivel más okból minden esetben megállapította joghatósága hiányát. *Legality of Use of Force* (Yugoslavia v. United States of America), Provisional Measures, Order of 2 June 1999, ICJ Reports 1999, p. 916. 29. bek., *Legality of Use of Force* (Serbia and Montenegro v. Belgium, Preliminary Objections, Judgment, ICJ Reports 2004, 279. 127, 129. bek., *Legality of Use of Force* (Serbia and Montenegro v. United Kingdom), Preliminary Objections, Judgment, ICJ Reports 2004, 1307. 113, 115. bek.

²⁴ Pl. Izrael Palesztinával szemben a *Fal* tanácsadó véleményben, azonban a Bíróság elutasította az észrevételt, mert Izrael nem volt kérelmező az eljárásban. *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*, Advisory Opinion, ICJ Reports 2004, 136. 63–64. bek. Hasonlóan érvelt Szerbia Horvátországgal szemben a *Népiártás*-ügyben. *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (Croatia v. Serbia). Public Sitting, 27 March 2014, 3 p.m., Verbatim Record. 27. bek.

²⁵ *United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran* (United States of America v. Iran), Judgment, ICJ Reports 1980, 3., Dissenting Opinion of Judge Morozov. 51. 53. o. Morozov csak általánosságban a nemzetközi jog elveire hivatkozott. A szakirodalom megjegyzi, hogy az USA nem jogsértő magatartására alapította kérelmét és ezen cselekmények minősítése sem lehet hatással Irán hat hónappal korábbi cselekményeire. Tovább, az amerikai kérelem elutasítása figyelmen kívül hagyta volna Irán hasonló mértékű vétségeit. Oscar Schachter: *International Law in the Hostage Crisis: Implications for Future Cases*. In: *American Hostages in Iran* (szerk. Christopher Warren, Paul H. Kreisberg). Yale University Press, New Haven 1985. 340, 344. o., Moss: i. m. 25–26. o., Morozov i. m. 52. o., *United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran* (United States of America v. Iran), Judgment, ICJ Reports 1980, 3. 94. o., vö. Pomson, Horowitz: i. m. 239–240. o.

²⁶ *Certain Iranian Assets* (Islamic Republic of Iran v. United States of America), Preliminary Objections, Judgment, ICJ Reports 2019, 7. 116. bek.

szerződésszegéshez hasonlóan önmagában nem alapozhatja meg a kereset visszautasítását. Rögzítette viszont, hogy a jogellenes magatartás az érdemi elbírálás során figyelembe vehető.²⁷

II.3. Jogviták szerződés hiányában

A jogellenes magatartás érvelések alapját képezte a két fél közötti szerződéses kapcsolat hiányában is. Ezekben az esetekben elsősorban az *ex iniuria ius non oritur* gondolata jelenik meg, amely általános jelleggel utal a jogtalan cselekményből való előnyszerzés tilalmára.²⁸ Ez az álláspont megjelent például egyoldalú kötelezettségvállalások megszegése²⁹ vagy éppen határon átnyúló környezetkárosítás kapcsán.³⁰ A bíróság 2019-ben, a konzuli védelem tárgyában hozott *Jadhav*-ítéletben államfelelősségi jogviták körében is megismételte az *Egyes iráni vagyonelemek* ügyében foglaltakat, kimondva, hogy a jogellenes magatartás önmagában nem vezethet egy érvényes joghatósági jogcímen alapuló kérelem visszautasításához.³¹

A tiszta kezek elv nemzetközi jogi alkalmazásának első példái a 19. század végének diplomáciai védelemmel kapcsolatos ügyeiben jelentek meg. Az itt megjelenő viták az ICJ előtt is folytatódtak, amelyek során a tiszta kezek elv a diplomáciai védelem előfeltételeként jelent meg. A tiszta kezeket „bemocskoló” okként jelent meg a felek érvelésében egy vállalat nemzeti jogot súlyosan sértő tevékenysége³² és egy magánszemély esetleges korábbi elítélése is.³³ Az ítéletek nem érintették a tiszta kezek elv alkalmazhatóságát az erre irányuló indítványok ellenére.

²⁷ *Certain Iranian Assets...* i. m. 122-123. bek. A magatartás szerződéstől való függetlenségét jól mutatja, hogy az USA nem állította, hogy Irán ezzel szerződést sértett volna.

²⁸ Robert Kolb: *General Principles of Procedural Law*. In: *The Statute of the International Court of Justice: A Commentary* (szerk. Andreas Zimmermann and Christian J. Tams). Oxford University Press, Oxford 2019. 55. msz.

²⁹ *Legal Status of Eastern Greenland*, Judgment, 1933. No. 33. PCIJ Series A/B. Opinion Dissidente de M. Anzilotti, 76. 95. o., vö. *Schwebel*: i. m. 270. bek.

³⁰ *Construction of a Road in Costa Rica along the San Juan River* (Nicaragua v. Costa Rica), Reply of Nicaragua, Vol. I. 2014. 6.85. bek.

³¹ *Jadhav* (India v. Pakistan), Judgment, I.C.J. Reports 2019, 418. 61. bek. Noha a jogvita hátterét a VCCR adta, a Bíróság döntését általánosságban fogalmazta meg, illetve a Pakisztán által emelt kifogások sem a szerződés nemteljesítésével, hanem kémkedéssel álltak összefüggésben. *Jadhav...* i. m. 59. bek.

³² *Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited* (New Application: 1962), Pleadings, Oral Arguments, Documents, 1964. vol III. 5. o. Az érv részletes tárgyalása dacára Spanyolország végül nem támaszkodott az elvre mint befogadhatósági kifogásra. *Barcelona Traction, Pleadings...* i. m.. 680. o.

³³ *Ahmadou Sadio Diallo* (République de Guinée c. République démocratique du Congo), Requête introductive d'instance, 1998. 35. o. A diplomáciai védelemre hivatkozó Guinea állította ennek előkövetelményi jellegét, az alperes ezt elvetette, azonban méltányossági szempontból kérte a magatartás figyelembevételét. *Ahmadou Sadio Diallo* (République de Guinée c. République démocratique du Congo), Exceptions préliminaires présentées par la République démocratique du Congo, Vol I. 2002. 2.100-2.101. bek.

II.4. Összegzés

A PCIJ és az ICJ a rendszeres hivatkozások ellenére csak a 2019-ben meghozott *Egyes iráni vagyonelemek*- és *Jadhav*-ügyekben vizsgálta kifejezetten a tiszta kezek elvét, korábban jellemzően tényállási alapon megkerülte ennek említését is. Az ítéletekben nem határozott a bíróság a tiszta kezek elv létezéséről, csak általános korábbi megfigyeléseit tartotta fenn a jogellenesség önmagában visszautasítást nem eredményező szerepéről. Ez azonban nem jelenti a jogellenes magatartás figyelembevételének hiányát, hiszen a bíróság hangsúlyozta a magatartás érdemi szakaszban értékelését.

III. Tengerjogi jogviták az 1982-es tengerjogi egyezmény alapján

Az 1982-es tengerjogi egyezmény (*United Nations Convention on the Law of the Sea*, UNCLOS) hozta létre a szerződés alkalmazása vagy értelmezése nyomán felmerülő jogviták megoldására hozta létre Nemzetközi Tengerjogi Bíróságot (*International Tribunal for the Law of the Sea*, ITLOS), illetve széles körben alkalmazhatóvá tett egyéb vitarendezési eljárásokat is.³⁴

A bíróság az UNCLOS-t, illetve a nemzetközi jog ezzel nem ellentétes szabályait alkalmazza.³⁵ Az ITLOS eljárásrendje az ICJ szabályait veszi alapul, viszont annak továbbfejlesztéseként ismer egy előzetes eljárást a visszaélészerű vagy megalapozatlan kérelmek kiszűrésére.³⁶

A tiszta kezek elv az ITLOS által eddig tárgyalt 29 ügyből 5-ben jelent meg kifejezett módon, kétféle értelmezésben. Egyrészt, a *Saiga 2.*-, a *Johor-szoros*- és a *Norstar*-ügyekben a kifogással érvelők szerint az ellenérdekű felek kifejezetten az angolszász *equity*ből fakadó jogorvoslatokat, jogelveket kívántak érvényesíteni, ahol előkövetelmény, hogy tiszta kezekkel járuljanak a felek a bíróság elé.³⁷ Másrészt, a *Louisa*- és a *Virginia G*-ügyekben a diplomáciai

³⁴ *United Nations Convention on the Law of the Sea*, Montego Bay, 12 October 1982, UNTS 1833. 3. – Magyarország ratifikálta a 91/2001. (XII. 21.) OGY határozattal 288. cikk (1) bek., VI. kiegészítő jegyzőkönyv.

³⁵ UNCLOS 293. cikk.

³⁶ UNCLOS 294. cikk (1) bek., Patibandla *Chandrasekhara Rao*: *International Tribunal for the Law of the Sea*. In: Max Planck Encyclopedia of Public International Law (szerk. Anne Peters): Oxford University Press. 2011. www.mpepil.com, 19, 32. bek.

³⁷ *The M/V "SAIGA" (No. 2) Case* (Saint Vincent and the Grenadines v. Guinea), Verbatim Record, Public Sitting, 24 February 1998, ITLOS Doc. ITLOS/PV.98/3 17. o., *Land Reclamation by Singapore in and around the Straits of Johor* (Malaysia v. Singapore). Verbatim Record, Public Sitting, 27 September 2003, 9:30 a.m. ITLOS Doc. ITLOS/PV.03/05 38. o., *The M/V "Norstar" Case* (Panama v. Italy), Judgment, Preliminary Objections. Case No. 25, 2016. Separate Opinion of Judge Lucky. 64, 78, 85. bek. A kifejezetten az angolszász jogforrásokra visszautalás talán magyarázható azzal, hogy mindhárom erre hivatkozó állam (Saint Vincent és Grenadine-szigetek, Szingapúr, Panama) jogrendszerére komoly hatást gyakorolt az angolszász jog.

védelem kapcsán, annak előkövetelményeként vetődött fel.³⁸ Az ITLOS előtti ügyekben is az ICJ eljárásainak jellemzői figyelhetők meg, mivel ítéletek helyett itt is a felek beadványaiban, illetve a bírói különvéleményekben jelenik meg az elvre utalás. Az értelmezés azonban némileg eltérő, hiszen itt az gyakran az *equity*hez mint az angol jog forrásához kapcsolódva történik. Ez a különbség a jogviták speciálisabb tárgyával, az arra hivatkozó felekkel, illetve az eljárási eltérésekkel is magyarázható.

Az UNCLOS XV. része számos különböző eljárást tesz lehetővé, amelyeknek csak egyik típusát képezik az ITLOS előtti ügyek. A tiszta kezek elvre hivatkozás a szerződésen alapuló kötelező békéltetési (*conciliation*) és választottbíróági eljárásokban is megjelent.

Ez utóbbiak közül az első és legjelentősebb a *Guyana-Suriname határvita* volt. A választottbíróági eljárásban Suriname alperesként Guyana kérelmeinek visszautasítását, annak hiányában azok elutasítását kérte a jóhiszeműség és tiszta kezek hiányára alapozva.³⁹ A panel úgy ítélte meg, hogy „*abban a mértékben, amelyben az elképzelés esetlegesen létezik*” Guyanával szemben ez sem vissza-, sem elutasítás céljából nem hívható fel.⁴⁰ A testület a tiszta kezek érvényesítésének előfeltételéül szabtta, hogy az csak folyamatban lévő jogsértés esetén, jövőbeli sérelmek elkerülése érdekében, kölcsönös kötelezettségek fennállása esetén hivatkozhat.⁴¹

A későbbi ügyekben is szerződéses jogvitákban merült fel az elv alkalmazása. A *Dél-kínai-tenger-ügyben* a tiszta kezek elvre „*egyfajta estoppelként*” támaszkodott a Fülöp-szigetek egy Kína által szerződésként értelmezett nyilatkozat vele szembeni érvényesítése ellen,⁴² mivel Kína a nyilatkozatban foglaltakkal ellentétes magatartást tanúsított. Noha a tiszta kezek elvére az egyik bíró kifejezetten utalt, az érvet nem tárgyalta részletesebben az ítélet.⁴³

Egy évvel később, a *Timor-tenger* ügyében zajló békéltetési eljárásban Ausztrália befogadhatósági kifogást nyújtott be Kelet-Timor szerződésszegő magatartására alapozva. Ezt

³⁸ *The M/V "Louisa" Case* (Saint Vincent and the Grenadines v. Kingdom of Spain), Counter-Memorial of the Kingdom of Spain. 35. o. Érdemes kiemelni, a Spanyolország is „*ellentmondásos*”-ként jellemezte az elvet. *The M/V "Virginia G" Case* (Panama/Guinea-Bissau), Judgment, Dissenting Opinion of Judge Ndiaye. 102., 108. bek.

³⁹ *Award in the arbitration regarding the delimitation of the maritime boundary between Guyana and Suriname*, 17 September 2007. XXX RIAA 1. 173. bek.

⁴⁰ *Guyana-Suriname Award* i. m. 421–422. bek.

⁴¹ *Guyana-Suriname Award* i. m. 421. bek.

⁴² *South China Sea Arbitration* (The Republic of Philippines v. The People's Republic of China), Hearing on Jurisdiction and Admissibility, Day 3, 13 July 2015. PCA Case No. 2013-19. 71. o.

⁴³ *South China Sea Arbitration, Hearing* i. m. 60–61, 69–70. o., *South China Sea Arbitration* (The Republic of Philippines v. The People's Republic of China, Award on Jurisdiction and Admissibility. 2015. PCA Case N° 2013-19. 211. bek.

a testület a *Meuse-ügyben* benyújtott kifogáshoz hasonlította, azonban végül nem alkalmazta, mert úgy ítélte meg, hogy nincs hatásköre a szerződésszegés megállapítására.⁴⁴

A fentiek tükrében megállapítható, hogy az UNCLOS-on alapuló békéltetési, illetve választottbíróági ügyek eddigi gyakorlatában szerződéses jogviták kapcsán, azon belül is befogadhatósági kérdések között jelent meg az elv. Ez némi eltérést mutat az ITLOS előtti joggyakorlattól, hiszen ott az elv nem szerződési jogi kérdésekben és nemcsak nemzetközi jogi értelemben vetődött fel.

IV. Beruházásvédelmi jogviták

A tiszta kezek elv alkalmazhatósága beruházásvédelmi jogvitákban is rendszeresen előkerül. Ezeknek a jogvitáknak rendezése rendszerint két meghatározó szervezet, a Beruházási Viták Rendezésének Nemzetközi Központja (*International Centre for Settlement of Investment Disputes*, ICSID),⁴⁵ illetve az Állandó Választottbíróság (*Permanent Court of Arbitration*, PCA) intézményi hátterére épül. Az intézmények keretrendszerteremtene, a választottbíróági ítéleteket eseti testületek hozzák meg, ezek eljárási és anyagi jogi szabályait pedig a felek határozhatják meg. A szervezetek mintaszabályai a nemzetközi jogra is utalnak, de a felek szabadságot élveznek a jogválasztásban is.⁴⁶

A tiszta kezek elv alkalmazása a beruházásvédelemben – Dumberry találó kifejezésével élve – a „*zűrzavar állapotában*” van,⁴⁷ az utóbbi évek ítélkezési gyakorlata gyakran ellentétes következtetésekre jutott. A tiszta kezek elve az esetjogban nevesítetten is rendszeresen megjelenik, de az alapját képező gondolatra más kifejezésekkel is utalnak.⁴⁸

A beruházásvédelem terén a tiszta kezek elvét elsősorban a fogadó állam jogának megsértésével tett befektetésekkel összefüggésben értelmezték, ez az ún. jogszerűségi

⁴⁴ *Timor Sea Conciliation* (Democratic Republic of Timor Leste v. Commonwealth of Australia), Decision on Australia's Objections to Competence. 2016. PCA Case N° 2016-10. 90–92. bek.

⁴⁵ Christoph Schreuer: International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID). In: Max Planck Encyclopedia of Public International Law (szerk. Anne Peters). Oxford University Press, 2013. www.mpepil.com, 5, 74. bek.

⁴⁶ Schreuer: i. m. 1, 5, 18, 23, 42, 52, 55, 74. bek., Ando Nisuke: Permanent Court of Arbitration (PCA). In: Max Planck Encyclopedia of Public International Law (szerk. Anne Peters). Oxford University Press, 2006. www.mpepil.com, 1, 3, 13, 18. bek.

⁴⁷ Patrick Dumberry: State of Confusion: The Doctrine of “Clean Hands” in Investment Arbitration After the Yukos Award. *Journal of World Investment & Trade* 2016. 229. o.

⁴⁸ Dumberry i. m. 2016. 234, 251, 253. o. Pl. *nemo auditur* (*Inceysa Vallisoletana SL v Republic of El Salvador*, Award. 2006. ICSID Case No. ARB/03/26, *Plama Consortium Ltd. v Bulgaria*, Award 2008. ICSID Case No ARB/03/24), *ex turpi causa* (*World Duty Free Company Limited v Kenya*, Award 2006. ICSID Case No ARB (AF)/00/7).

követelmény (*legality requirement*).⁴⁹ A releváns ügyekben a befektetők jogellenes magatartást valósítottak meg például megtevesztéssel, csalással, vesztegetéssel vagy a belső jog szándékos megsértésével.⁵⁰ Ezenkívül a szakirodalom az eljárással való visszaélés (*abuse of process*) egyes eseteit is a tiszta kezek körébe sorolta. Ez utóbbiakban a befektető eljárása jogszerű volt, azonban csak azt a célt szolgálta, hogy egy már folyamatban lévő jogvita a kétoldalú befektetésvédelmi egyezmény (*bilateral investment treaty*, BIT) hatálya alá kerüljön.⁵¹

A jogszerűségi követelményt számos BIT rögzíti, de alkalmazása felvetődött szerződéses rendelkezés hiányában is, a nemzetközi jog részeként.⁵² Érvényesítése során a választottbírók joghatóságuk hiányát vagy a kereset befogadhatatlanságát állapították meg.⁵³ Ez utóbbi alapját a tárgyi joghatóság terjedelme képezte, mivel a BIT-ben rögzített befektetés fogalmába nem tartoztak bele a jogellenesen tett befektetések.⁵⁴

A választottbírók a szakirodalom szerint eljárásuk során célszerű először a jogsértést típusát és mértékét, majd pedig a fogadó állam jogsértéshez való viszonyát vizsgálniuk.⁵⁵ A jogsértések súlyának mérlegelése az alapvető jelentőségűnek, lényegesnek nem tekintett jogsértéseknél fontos, ilyen esetben például a nemzetközi közrend, valamint a jogsértés és a szankció közötti arányosság vehető figyelembe.⁵⁶ A szakirodalom azt is kiemeli, hogy a fogadó állam a jogrendje ellen irányuló, általa ismert magatartásba belenyugvással, arra ösztönzéssel vagy abban történő közreműködéssel elvesztheti a tiszta kezekre való hivatkozás lehetőségét, ahogyan a vita tárgyától függetlenül a befektető ellen indított eljárásokra sem alapíthat kifogást.⁵⁷

⁴⁹ *Dumberry* i. m. 231. o.

⁵⁰ *Dumberry* i. m. 2016. 234. o., Mariano *de Alba*: Drawing the Line: Addressing Allegations of Unclean Hands in Investment Arbitration. *Brazilian Journal of International Law*. 2015. 327. o.

⁵¹ Jamal *Seifi*, Kamal *Javadi*: The Consequences of the “Clean Hands” Concept in International Investment Arbitration. *Asian Yearbook of International Law* 2013. 124-125, 159-161. o.

⁵² *Dumberry*: i. m. 233, 235., *de Alba* i. m. 324. o.

⁵³ *Dumberry*: i. m. 234. Legtöbbször joghatósági kérdésként kezelik, összhangban azzal, hogy a befektetésvédelmi ügyek általában is kerülnek a befogadhatóság kifejezését. *Dumberry*: i. m. 233. o., Filippo *Fontanelli*: Jurisdiction and Admissibility in Investment Arbitration. Brill, Leiden–Boston 2018. 85, 98. o.

⁵⁴ *de Alba*: i. m. 325. o.

⁵⁵ *de Alba*: i. m. 326. o.

⁵⁶ *de Alba*: i. m. 326, 330-331. De Alba a joggyakorlatból a nemzetközi közrend sérelmére példaként hozza a gyermekmunkát, az aránytalan szankcióra a késedelmes ügyintézését.

⁵⁷ *de Alba*: i. m. 331-333., Attila *Tanzi*: The Relevance of the Foreign Investor’s Good Faith. In: General Principles of Law and International Investment Arbitration (szerk. Andrea Gattini, Attila Tanzi, Filippo Fontanelli). Brill Nijhoff, Leiden–Boston 2018. 209-210. o.

Amennyiben a választottbíróság jogsérelmet állapít meg, de nem utasítja vissza a keresetet, nincs később akadálya, hogy az érdemi mérlegelés során értékelje a jogsértő magatartást, például a károsulti közrehatás körében.⁵⁸

A 2014-ben született, a rekordösszegű kártérítés (50 milliárd USA dollár) miatt nagy figyelmet kapott *Jukosz*-ügyben is felmerült a tiszta kezek elve.⁵⁹ A döntés kifejezett szerződéses rendelkezés hiányában is elismerte a befektetés jogszerűségének követelményét, azonban rögzítette, hogy a követelmény nem terjed ki a befektetés megtételét követő magatartásokra.⁶⁰ Elutasította azt az állítást is, hogy a tiszta kezek általános jogelv lenne és joghatóság vagy befogadhatóság hiányához vezetne. Fenntartotta viszont, hogy a károsulti közrehatást vagy a kárenyhítési kötelezettség elmulasztását a felelősség és a kártérítés megállapítása során szükséges értékelni.⁶¹

A *Jukosz*-döntést számos kritika éri, többek között arra alapozva, hogy az elv általános jogelvi státuszát vizsgálva a testület csak más nemzetközi ítéleteket vizsgált, ahelyett, hogy a jogelvek elsődleges forrását képező nemzeti jogokra helyezte volna a hangsúlyt.⁶² Egyes álláspontok szerint ez a vizsgálat sem volt alapos, hiszen a megelőző években több döntés is helyt adott a tiszta kezekhez hasonló kifogásoknak.⁶³ A gyakorlat azóta sem ragaszkodik a *Jukosz*-ügyben foglaltakhoz, már néhány hónappal később született döntésekben is megerősítették bizonyos formában a tiszta kezek alkalmazhatóságát.⁶⁴

⁵⁸ *de Alba*: i. m. 334.

⁵⁹ vö. *Kende Tamás et al.*: Nemzetközi jog. Wolters Kluwer Hungary, Budapest. 2018. 1635. msz. A *Jukosz*-eljárás három párhuzamos, de együtt indokolt döntést jelentett, mivel a külföldi tulajdonosok külön pereltek. *Hulley Enterprises Limited (Cyprus) v Russia*, PCA Case No. AA 226, Final Award 2014., *Yukos Universal Limited (Isle of Man) v Russia*, PCA Case No. AA 227, Final Award 2014., *Veteran Petroleum Limited (Cyprus) v Russia*, PCA Case No. AA 228, Final Award 2014. *Dumberry* i. m. 237-238. o.

⁶⁰ *Dumberry*: i. m. 239-240. o.

⁶¹ *Dumberry*: i. m. 241-242. o.

⁶² *Dumberry*: i. m. 248-249., o. *de Alba*: i. m. 324. o. lj. 17.

⁶³ Ilyen volt *Dumberry* i. m. 251, 253-255. o. alapján pl. *Inceysa Vallisoletana SL v Republic of El Salvador*, Award. 2006. ICSID Case No. ARB/03/26., *Plama Consortium Ltd. v Bulgaria*, Award 2008. ICSID Case No. ARB/03/24., *Niko Resources (Bangladesh) Ltd v. Bangladesh Petroleum Exploration & Production Company Limited and Bangladesh Oil Gas and Mineral Corporation*, Decision on Jurisdiction 2013. ICSID Case No. ARB/10/18., *Plama Consortium Ltd. v Bulgaria*, Award 2008. ICSID Case No. ARB/03/24.

⁶⁴ *Fraport AG Frankfurt Airport Services Worldwide v. Philippines*, Award 2014. ICSID No. ARB/11/12., *Hesham Talaat M. Al-Warraq v Indonesia*, Final Award 2014. vö. *Dumberry* i. m. 256-258. o. A szakirodalomban továbbra is van olyan álláspont, miszerint ennek ellenére továbbra sem tekinthető a tiszta kezek elv általános jogelvnek. Ori Pomson: The Clean Hands Doctrine in the Yukos Awards: A Response to Patrick Dumberry. *The Journal of World Investment & Trade* 2017. 733-734. o.

V. A Kereskedelmi Világszervezet vitarendezési gyakorlata

A mai formájában 1994-ben létrehozott Kereskedelmi Világszervezet (*World Trade Organization*, WTO) a nemzetközi jog egyik leghatékonyabb és legkidolgozottabb jogvitarendezési rendszerét tudhatja a magáénak.⁶⁵ A működése során már mintegy félezer jogvitában döntő szervezet elsődlegesen a saját, a nemzetközi közjoghoz szorosan kapcsolódó jogát alkalmazza.⁶⁶ A nemzetközi jog itt elsősorban az értelmezési szabályok, valamint az általános jogelvek, például a jóhiszeműség kapcsán érvényesül.⁶⁷ A jóhiszeműséget a WTO dokumentumai is nevesítik a vitarendezési eljárással összefüggésben.⁶⁸

Szembetűnő, hogy a tárgyalat ügyek jelentős száma ellenére mindössze három esetben került elő explicit módon a tiszta kezek alkalmazásának kérdése. A 2010 és 2018 között zajló *Európai Községek – Nagyméretű polgári légi járművek* ügyében az Európai Községek a tiszta kezekre alapozva érvelt azzal, hogy az USA számára kizárt a jogorvoslati lehetőség, hiszen az hasonló gyakorlatot kifogásol, mint amelyet maga is követ. Az elsőfokú panel abszurd eredményre vezetőnek nevezte az elképzelést, ezt a megállapítást nem fellebbezték meg a felek.⁶⁹

Egy évvel később a *Thaiföld – Cigarettek*-ügyben Thaiföld a Fülöp-szigetek egyes jogellenes magatartásaira hívta fel a panel figyelmét, azonban tisztázta, hogy ezzel nem kívánja a fülöp-szigeteki kérelem befogadhatatlanságát állítani, akár a tiszta kezek, akár más elvonatkozásában.⁷⁰ Az eljáráshoz hozzászólók közül Japán azt állította, hogy amennyiben bizonyítható általános jogelvi minősége, a tiszta kezek alkalmazható ebben a körben, amíg az USA azzal érvelt, hogy ezt a kérdést szükségtelen érintenie a panelnek.⁷¹

Legutoljára 2020 szeptemberében az *USA – Kínai áruk*-ügyben tagadta az EU hozzászólóként a tiszta kezek alkalmazhatóságát a WTO eljárásokban. Hangsúlyozta, hogy

⁶⁵ Peter-Tobias Stoll: *World Trade Organization, Dispute Settlement*. In: Max Planck Encyclopedia of Public International Law (szerk. Anne Peters). Oxford University Press, 2014. www.mpepil.com, 72. bek.

⁶⁶ Stoll: i. m. 1, 63. bek.

⁶⁷ Stoll: i. m. 63–64. bek.

⁶⁸ Marion Panizzon: *Good Faith in the Jurisprudence of the WTO*. Hart, Oxford. 2006. 284. o.

⁶⁹ *European Communities and Certain Member States – Measures Affecting Trade in Large Civil Aircraft*, Report of the Panel, 2010 WTO Doc. WT/DS316/R, 7.1770. bek., *European Communities and Certain Member States – Measures Affecting Trade in Large Civil Aircraft*, Report of the Appellate Body, Recourse to Article 21.5 of the DSU by the United States. 2018. WTO Doc. WT/DS316/AB/RW 5.425–427. bek.

⁷⁰ *Thailand - Customs and Fiscal Measures on Cigarettes from the Philippines*, Report of the Panel, Second Recourse to Article 21.5 of the DSU by the Philippines, 2019. WTO Doc. WT/DS371/RW2, 7.48. bek.

⁷¹ *Thailand - Customs and Fiscal Measures on Cigarettes from the Philippines*, Report of the Panel - Addendum, Second Recourse to Article 21.5 of the DSU by the Philippines, 2019. WTO Doc. WT/DS371/RW2/Add.1., 117, 120. o.

jóllehet rosszhiszemű eljárások nem indíthatóak a WTO előtt, a tiszta kezek nem jelenik meg a szervezet szabályzataiban.⁷²

Összességében kimondható, hogy a WTO joggyakorlatában elhanyagolható az eljárások számához képest a jogellenes magatartások eljárási szempontból való tárgyalása, ráadásul erre elsősorban hozzászólásokban került sor. Ennek megfelelően nem alakult ki egységes joggyakorlat a kérdésben.

VI. Ügyek az Irán-Egyesült Államok Követelések Törvényszéke előtt

Az Irán-Egyesült Államok Követelések Törvényszéke (*Iran-United States Claims Tribunal*, IUSCT) a két állam között, az iráni forradalom nyomán kibontakozó krízishez kapcsolódó követelések megoldására jött létre 1981-ben.⁷³ Az államközi és vegyes kérelmeket egyaránt tárgyaló választottbíróság nemzetközi közjogot és kereskedelmi jogot, valamint általános jogelveket és adott esetben belső jogot is alkalmazhat a több, mint 3900 eléje utalt ügyben.⁷⁴ Eljárás tekintetében az ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága (UNCITRAL) Választottbírószági Szabályait veszi alapul.⁷⁵

A tiszta kezekre hivatkozás kifejezett módon négy ügyben jelent meg az IUSCT gyakorlatában. Ezek mindegyike 1996-1997 során elbírált, magánszemélyek által Irán ellen indított keresetekben jelent meg, ahol az alperes hivatkozott a tiszta kezek elvére. A *Karubian*-, *Mohtadi*- és *Moussa Aryeh*-ügyekben az elv kettős állampolgárok iráni jognak megfelelő, jóhiszemű eljárása kapcsán merült fel. A tiszta kezekre hivatkozás ezekben az esetekben is az ICJ gyakorlatához hasonlóan szubszidiárius jelleggel, más jóhiszeműségen alapuló koncepciókkal (*estoppel* és joggal való visszaélés) együttesen, egyéb, érdemi szakaszban érvényesülő érvek támogatására került említésre.⁷⁶ Végül a *Karubian*-ügyben a konkrét magatartást joggal való visszaélésnek és így eljárási akadálnak minősítette a bíróság,⁷⁷ a *Mohtadi*-ügyben pedig tényállási alapon szükségtelen volt érinteni a kérdést.⁷⁸ A *Moussa*

⁷² *United States - Tariff Measures on Certain Goods from China*. – Report of the Panel – Addendum, 2020. WT/DS543/R/Add.1. 46. o. Mindazonáltal ez nem jelenti azt, hogy az EU szembement volna a *Nagyméretű polgári légi járművek*-ügyben tett állításával, hiszen ott ugyanazon tárgyhoz kapcsolódó magatartásra utalt.

⁷³ Christopher Pinto – Bridie McAsey: *Iran-United States Claims Tribunal*. In: Max Planck Encyclopedia of Public International Law (szerk. Anne Peters). Oxford University Press, 2013. www.mpepil.com, 1, 5. bek.

⁷⁴ Pinto – McAsey: i. m. 25–26, 45. bek.

⁷⁵ Pinto – McAsey: i. m. 36. bek.

⁷⁶ vö. *Rouhollah Karubian v The Government of the Islamic Republic of Iran*, Award. IUSCT Award No 569-419-2. 146. bek.

⁷⁷ *Karubian* i. m. 148, 161. bek.

⁷⁸ *Jahangir Mohtadi and Jila Mohtadi v The Islamic Republic of Iran*, Award. IUSCT Award No 573-271-3. 34, 92. bek.

Aryeh-ítéletben elutasította a testület, hogy eljárási akadálynak tekintse az elvet, azonban azt a kártérítés összecszerűségének megállapításánál figyelembe vette.⁷⁹

Ettől eltérő logika jelent meg a *Vera-Jo Miller Aryeh*-ügyben, ahol Irán azt állította, hogy a felperes meghamisított egy bizonyítékként benyújtott okiratot, így az azzal kapcsolatban álló kereseti kérelmet vissza kell utasítani. Itt a tiszta kezek a fentiekben említettektől eltérő elvek (nemzetközi közrend [*public policy*] és jóerkölcsek [*bonos mores*]) társaságában jelent meg. A bíróság elutasította a hamisításra vonatkozó érvet, így a tiszta kezek elvét szükségtelen volt érintenie.⁸⁰

Noha az IUSCT hatalmas joggyakorlatához viszonyítva igen kevészer merült fel a tiszta kezek elvének kérdése, megállapítható, hogy két különböző koncepcióhoz társítva vetődött fel alkalmazása. Az egyik értelmezés a nemzeti jogba ütközéshez, azaz anyagi joghoz kapcsolódva az ügy érdemében jelentkező jogkövetkezményt, amíg a másik logika mentén egy eljárási jellegű kifogásra válaszul eljárási szankciót kért az alperes. A bíróság nem érintette közvetlenül a tiszta kezeket, azonban rokon rész-elveket alkalmazott a tényállás megfelelősége esetén.

VII. Összefoglalás

A nemzetközi ítélkezési fórumok gyakorlatát áttekintve megállapítható, hogy a tiszta kezek elvére hivatkozás elsősorban a felek beadványaiban, illetve az ítéletekhez fűzött különvéleményekben jelenik meg. Az elv sajátosságát képező jogkövetkezmény, a visszautasítás elismerésére az ítéletekben nem került sor. Jóllehet a bírói fórumok alkalmaznak különböző jogintézményeket a jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlat érvényesítésére, ezek a döntés érdemi mérlegelése során kerülnek figyelembevételre.

A tiszta kezek elvre rendkívül szerteágazó formában, számos jogterület vonatkozásában alapítottak érvelést. Az elvre támaszkodtak nemzetközi jogi tartalom nélkül is, pusztán retorikai eszközként, szemléletes kifejezésként,⁸¹ vagy kifejezetten angolszász jogintézményként is.⁸² A nemzetközi jogi értelmezés egyik fő irányzata az egyének és államok közötti, így a diplomáciai, illetve beruházásvédelemmel összefüggő jogviták körében a nemzeti jogorvoslatok kimerítéséhez hasonlatos előkövetelmény. Másrészt, államok közötti jogvitákban

⁷⁹ *Moussa Aryeh v The Islamic Republic of Iran*, Award. IUSCT Award No 583-266-3. 52, 56, 62, 85. bek.

⁸⁰ *Vera-Jo Miller Aryeh, Laura Aryeh JM Aryeh v The Islamic Republic of Iran*, Award. IUSCT Award No 581-842/843/844-1. 124, 133, 166–167. bek.

⁸¹ *Barcelona Traction, Pleadings...* i. m. 681. o., *Arrest Warrant of 11 April 2000* (Democratic Republic of the Congo v. Belgium), Judgment, ICJ Reports 2002, 3. 160. o. vö. Peter Malanczuk: *Akehurst's Modern Introduction to International Law*. Routledge, London. 1997. 269. o.

⁸² *Straits of Johor...* i. m. 38. o.

államfelelősségi kérdések, a szerződési jog terén a teljesítés megakadályozása, teljesítés visszatartása és szerződéshez kapcsolódó jogellenes tevékenységek (így például az erőszakalkalmazás) kapcsán is kifogásként utaltak az elvre.

Az elvre nemcsak sokféle értelmezésben, hanem egyre növekvő számban is hivatkoztak a nemzetközi joggyakorlatban. Ennek ellenére az elv tárgyalásához a nemzetközi fórumok közül legközelebb jutó NB is hangsúlyozottan az elvről való véleménynyilvánítást megkerülve, általánosságban értékelte a jogellenes és rosszhiszemű magatartások szerepét. Az ítélkező fórumok láthatóan vonakodnak az elv alkalmazásától, más, jobban elismert vagy az adott tényálláshoz szorosabban illeszkedő okok és jogintézmények alapján alkalmaznak jogkövetkezményeket. A bírói fórumok joggyakorlata, az egyre több, a kérdést nem érintő ítélet így egyre inkább ellene hat annak, hogy akár általános jogelvi, akár szokásjogi alapon elismerést nyerhessen a tiszta kezek elv alkalmazása, így a hivatkozások növekvő számának ellenére sem várható az elv elismertségében fordulat.